

Czym jest system płatniczy?

Wyjaśniamy

System płatniczy to całość rozwiązań, które umożliwiają funkcjonowanie pieniądza w roli środka wymiany. Bardziej szczegółowo – system płatniczy to sieć powiązań instytucjonalnych, prawnych, technicznych i organizacyjnych w danym kraju, umożliwiających obieg pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego oraz obrót instrumentami finansowymi (takimi jak akcje czy obligacje).

W tej broszurze koncentrujemy się na płatnościach, pomijając obrót instrumentami finansowymi.

System płatniczy jest często porównywany do krwioobiegu w gospodarce. Umożliwia on bowiem realizację wszelkiego rodzaju rozliczeń pieniężnych z udziałem jednostek administracji publicznej (w uproszczeniu z państwem), instytucji finansowych (przede wszystkim banków), firm czy osób fizycznych. W przypadku osób fizycznych dotyczy to np. wypłaty wynagrodzeń, płatności za towary i usługi, inwestowania, oszczędzania czy regulowania rachunków za prąd, wodę itp.

Pieniądz banku centralnego stanowi filar systemu płatniczego w każdym kraju. Pieniądz ten przyjmuje dwie formy. Pierwszą są powszechnie dostępne dla każdego banknoty i monety. Drugą formą jest pieniądz na rachunkach w systemie płatności prowadzonym przez bank centralny (**w Polsce - SORBNET2**) do wykorzystania wyłącznie przez instytucje finansowe (głównie banki).

Pieniądz emitowany przez bank centralny jest najbardziej bezpiecznym i płynnym aktywem, ponieważ pozbawiony jest ryzyka związanego z działalnością emitenta. Dzięki pośrednictwu pieniądza banku centralnego dochodzi do wymiany pomiędzy innymi formami pieniądza (bankowego – czyli środków na rachunkach w bankach, czy elektronicznego).

Pieniądz bankowy jest wymieniany 1:1 na pieniądz banku centralnego. Odbывается przy okazji wpłaty lub wypłaty gotówki przez konsumentów i sprzedawców na/z rachunku bankowego. Częściej jednak dotyczy przelewu pieniądza bankowego na/z rachunku prowadzonego w systemie SORBNET2 w pieniądzu banku centralnego np. na potrzeby rozrachunku płatności bezgotówkowych, które inicjowane były przez konsumentów i sprzedawców w pieniądzu bankowym.

System płatniczy tworzą jego uczestnicy, instrumenty płatnicze i finansowe oraz systemy płatności, schematy płatnicze i systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych wraz z całą infrastrukturą (techniczną, informatyczną i komunikacyjną) umożliwiającą działanie tych systemów.

Uczestników systemu płatniczego można podzielić na cztery grupy:

▪ Agenci rozrachunkowi.

W przypadku płatności, rozrachunek odbywa się w systemie płatności wysokokwotowych. W Polsce taki system płatności prowadzi Narodowy Bank Polski. Rozrachunek oznacza nieodwołalną i bezwarunkową realizację zlecenia, kończy transakcję. Polega on na transferze odpowiedniej ilości środków pieniężnych między rachunkami uczestników systemu płatności wysokokwotowych, poprzez odpowiednie obciążenie i uznanie rachunków uczestników kwotą wynikającą z dokonanego rozliczenia.

▪ Firmy pośredniczące w rozliczaniu transakcji.

W tej kategorii mieszczą się firmy prowadzące systemy płatności detalicznych. Należą do nich np. Krajowa Izba Rozliczeniowa SA (KIR), prowadząca m.in. systemy Elixir i Express Elixir, czy Polski Standard Płatności sp. z o.o, prowadzący system BLIK. W systemach detalicznych dokonuje się rozliczenie transakcji płatniczych. Rozliczenie oznacza w uproszczeniu ustalenie wartości środków pieniężnych (należności i zobowiązań), jakie muszą przekazać między sobą banki, aby zrealizować płatności zlecone przez klientów.

▪ Podmioty świadczące usługi dla użytkowników końcowych, czyli umożliwiające tym użytkownikom dokonywanie i przyjmowanie płatności.

Są to głównie banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe czy też instytucje płatnicze. Prowadzą one dla użytkowników końcowych rachunki płatnicze, umożliwiają im też korzystanie z instrumentów płatniczych, np. wydają karty płatnicze czy przyjmują polecenia przelewu. Świadczą one również usługi na rzecz sprzedawców, umożliwiając im przyjmowanie płatności bezgotówkowych.

▪ Osoby i firmy dokonujące płatności.

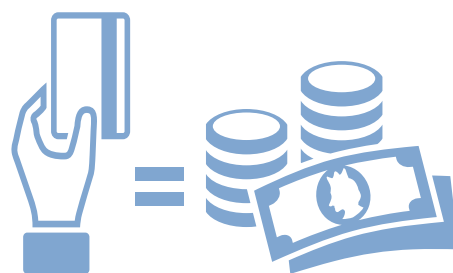
Do tej grupy – użytkowników końcowych – należą praktycznie wszystkie firmy i osoby fizyczne w Polsce, wykonujące i przyjmujące płatności w życiu prywatnym lub działalności gospodarczej.

Warto wiedzieć

Różne formy pieniądza są akceptowane w obrocie gospodarczym w tej samej wartości. Oznacza to, że za 10 zł w gotówce możemy zakupić to samo co za 10 zł przekazane bezgotówkowo. Dzieje się tak dzięki możliwości wymiany pieniądza bankowego na pieniądza banku centralnego, jak również dzięki wymogom prawnym ograniczającym ryzyko w działalności banków oraz systemowi ochrony depozytów bankowych.

W obrocie bezgotówkowym dochodzi do wykorzystania przez osoby fizyczne i firmy wyłącznie elektronicznej formy pieniądza (czyli środków na rachunkach bankowych). Transfer środków pieniężnych jest na każdym etapie dokonywany pomiędzy rachunkami. Obie strony transakcji, tj. płatnik oraz odbiorca płatności, muszą posiadać rachunek bankowy.

System płatności

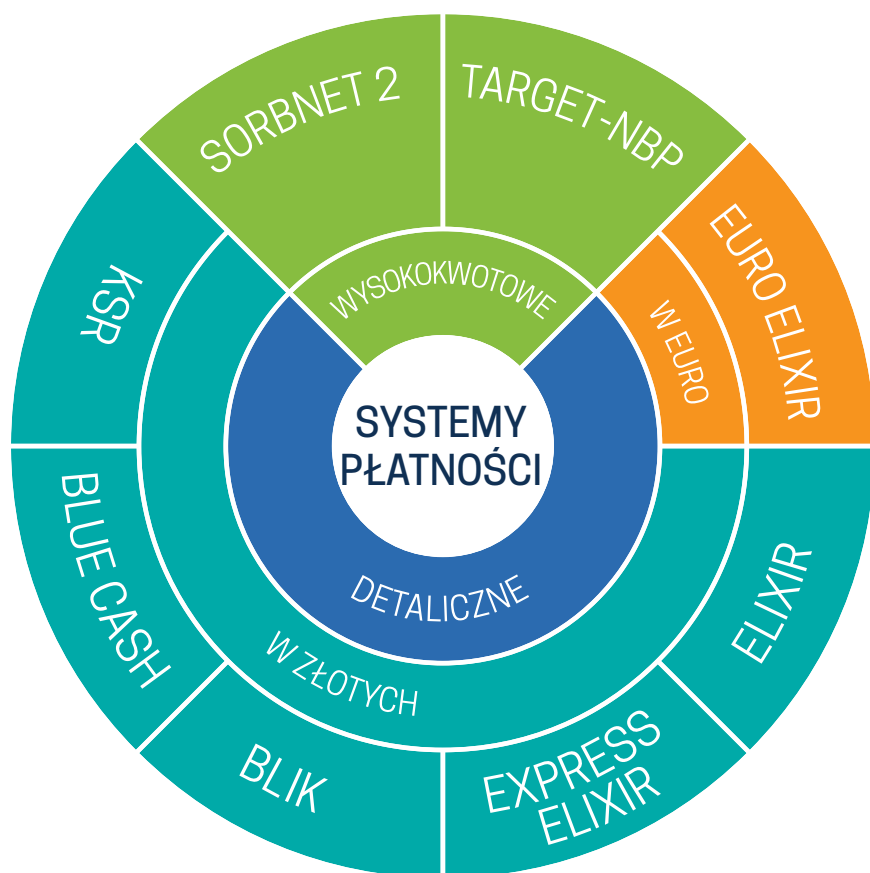
System płatności to prawne powiązania pomiędzy co najmniej trzema instytucjami, w ramach których obowiązują wspólne dla tych uczestników zasady przeprowadzania rozliczeń lub realizacji ich zleceń rozrachunku. Co najmniej jedną z instytucji tworzących system płatności musi być podmiot należący do jednej z następujących kategorii: bank centralny, bank (krajowy lub zagraniczny, również działający poprzez oddział), spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa, firma inwestycyjna lub organ władzy publicznej.

Schemat płatniczy

Schemat płatniczy to zbiór zasad przeprowadzania transakcji płatniczych, wydawania i akceptowania przez dostawców usług płatniczych instrumentów płatniczych i przetwarzania transakcji płatniczych, wykonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych.

W liczbach

W Polsce działają obecnie 2 systemy płatności wysokokwotowych (SORBNET2 – w złotych oraz TARGET-NBP – w euro) oraz 6 systemów płatności detalicznych (Elixir, Express Elixir, BLIK, Blue Cash i KSR – w złotych oraz Euro Elixir – w euro).

Ponadto w Polsce funkcjonuje obecnie 11 schematów płatniczych. Trzy z nich są systemami kart płatniczych - Visa Europe, Mastercard i American Express. Pozostałe 8 schematów to niekartowe schematy płatnicze - Schemat Płatniczy BLIK, YetiPay, mPay, SkyCash, Snoopay, Billon, Payeye, PaySpierence.

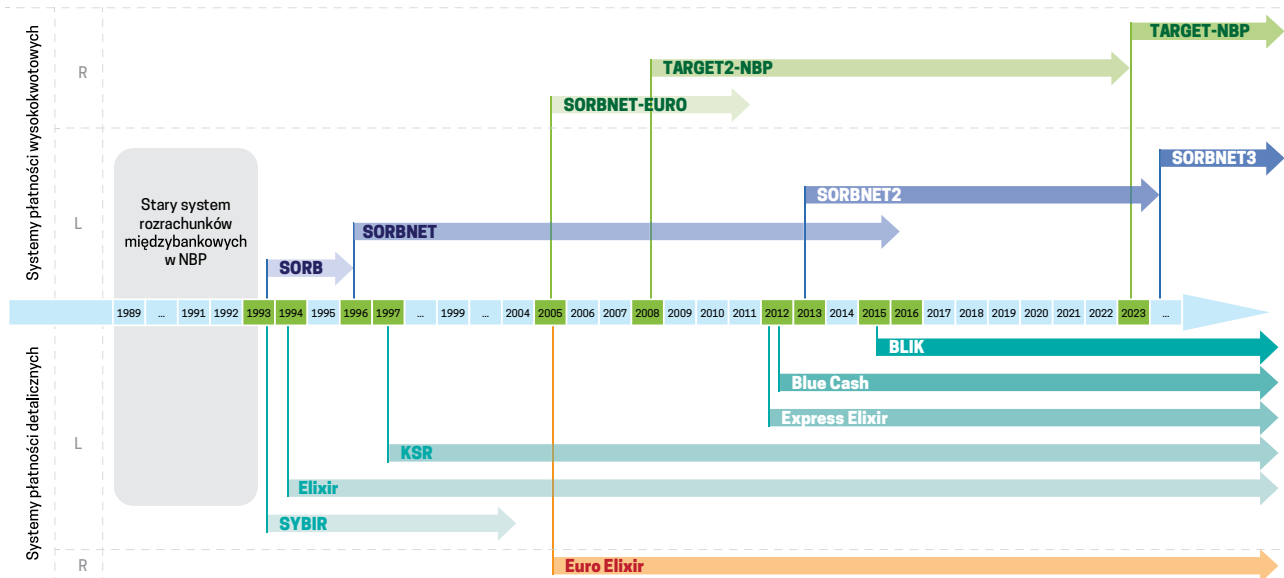
Więcej o systemach
płatności

Więcej o schematach
płatniczych

Systemy płatności

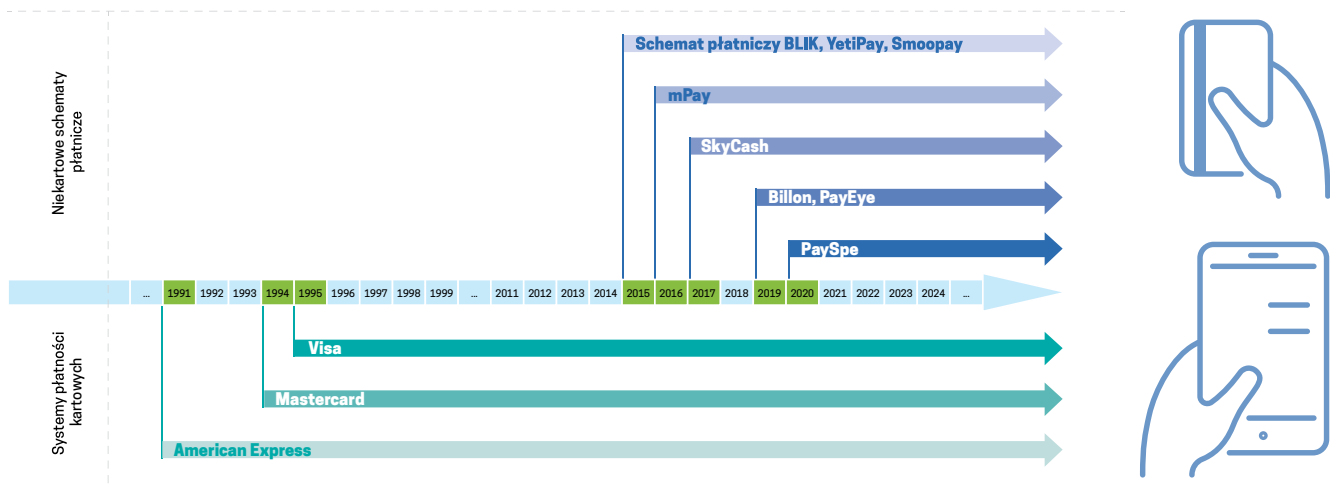
Do rozrachunku płatności wysokokwotowych w złotych służy uruchomiony przez NBP w 2013 r. system SORBNET2. Obecnie trwają prace nad nowym systemem. Rozpoczęcie działania systemu SORBNET3 ma nastąpić w 2025 r. W przypadku płatności w euro do rozrachunku zleceń płatniczych służy system TARGET-NBP, który od marca 2023 r. zastąpił system TARGET2-NBP. System ten stanowi polski komponent paneuropejskiego systemu TARGET.

System SORBNET2 przetwarza zlecenia płatnicze o wysokiej wartości i wysokim priorytecie realizowane pomiędzy bankami. Rozrachunek odbywa się w czasie rzeczywistym, transakcja po transakcji.

Pierwszym i najważniejszym wśród systemów płatności detalicznych w Polsce jest system Elixir, uruchomiony przez KIR w 1994 r. W 2005 r. pojawił się jego odpowiednik dla płatności w euro – system Euro Elixir. W 2012 r. rozpoczęły działalność systemy płatności natychmiastowych: Express Elixir i BlueCash. Najmłodszym, ale prężnie rozwijającym się na rynku, jest system płatności mobilnych BLIK, działający od 2015 r.

Elixir służy do rozliczania większości płatności detalicznych w złotych.

Schematy płatnicze

Jako pierwsze wśród schematów płatniczych pojawiły się w Polsce systemy kart płatniczych: American Express, Mastercard i Visa. Kolejne schematy płatnicze powstały w drugiej dekadzie XXI w., wraz z rozwojem instrumentów płatniczych służących do płatności z użyciem smartfonów, jak aplikacje mobilne (np. SkyCash, YetiPay) lub portfele elektroniczne (np. Smoopay).